

COEZIUNEA DINTRE TEHNICILE GÂNDIRII LATERALE ȘI FORMAREA PERPETUĂ A ELEVULUI

THE COHESION BETWEEN THE TECHNIQUES OF LATERAL THINKING AND THE PERPETUAL EDUCATION OF THE STUDENT

Carmen STANCIU, profesor de limba și literatura română, gradul I, Școala Gimnazială „Explorator Teodor Gheorghe Negoită” Sascut, jud. Bacău, România
teacher of Romanian language and literature, first degree, "Explorator Teodor Gheorghe Negoită" Secondary School, Sascut, Bacău county, Romania

ORCHID: 0000-0002-0601-4250

geo.karmen@yahoo.com

CZU: 373.5.025

DOI: 10.46727/c.03-04-11-2023.p136-141

Abstract

The article highlights the need to improve the potential of thinking in each individual, considering that humanity is facing an enormous leap, first hitting socio-cultural transformations and then creative restructuring. Certainly, people can become more effective and more intelligent thinkers through techniques that support the development of a determining factor in the formation of any person, especially in that of a student who can find solutions regardless of the difficulty of the task and without taking into account a certain way of solving, but focusing on solving. Thinking is a skill, the teacher can teach specific skills, aiming to provide students with effective tools for thinking activities. The idea of teaching children thinking skills is determined by the concept revealed by researchers themselves that thinking can be learned and taught. In order to achieve this approach, there is a need for tasks that follow the formation of thinking and their consistency, the student not being able to develop his thinking ability, if he does not have items that support this.

Keywords: lateral thinking, techniques, students, teachers, texts, research.

Introducere

Omenirea se află în fața unui salt enorm, mai întâi izbindu-se de transformările social-culturale și restructurări creatoare, deși există tendința de a construi *noul pe vechi, nu pe nou și prin nou* [3, p. 23].

Cu toate că optimismul ne animă, nu putem să nu remarcăm criza prin care trece umanitatea, referindu-ne la criza gândirii și la goana sa spre necunoscut fără o direcție clară, astfel îndreptându-ne spre o distrugere biologică, spirituală și materială. În acest sens, Edward de Bono vede în gândire un factor central al devenirii umane, o soluție la problematica prezentului și a viitorului, preocuparea acestuia pentru *(re)gândirea gândirii* găsind-o din 1967. Cum? Ei bine, asociind gândirii verticale, ce are ca fundament cauzalitatea, conceptul de gândire laterală, astfel accentuând utilitatea primei gândiri, apoi, adăugând creativitatea, se va estompa rigiditatea procesului. Devenirea umană, deci și formarea elevilor presupun o problematică ce vizează atât prezentul, cât și viitorul, iar după 33 de ani de la explicarea rolului gândirii laterale în identificarea soluțiilor, în anul 2000, Edward de Bono ajunge să se întrebe dacă e deja tardivă schimbarea modalității în care gândim, având în vedere nevoia de adaptare la nou, de a rezolva probleme în contexte diferite, de a ajunge la soluții rapid prin demersuri proprii, prin modul propriu de a vedea lucrurile, indiferent de procedură, toate acestea fiind în corelație cu globalizarea economică, cu societatea informațională, implicit cu revoluția științifică și tehnică.

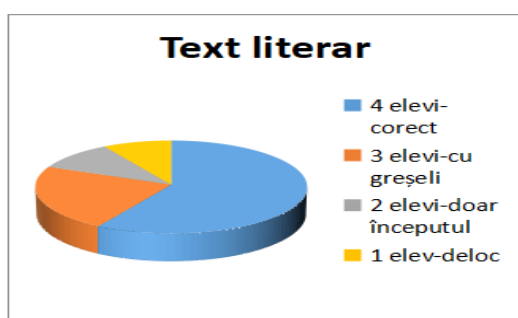
Gândirea presupune un proces psihic uman fundamental, fiind un factor determinant în formarea oricărei persoane, mai ales în cea a unui elev care poate găsi soluții indiferent de dificultatea sarcinii și neținând cont de un anumit mod de rezolvare, ci focalizându-se pe rezolvare.

Atunci când gândim lateral, generăm cât mai multe abordări alternative, chiar și după ce am găsit o abordare promițătoare [2, p. 48].

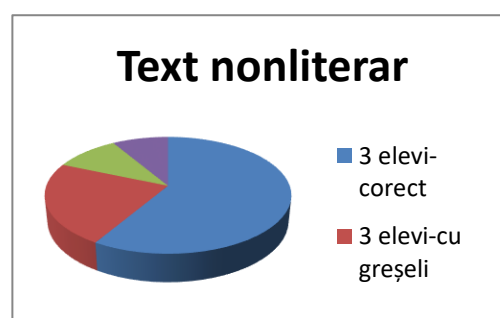
De altfel, gândirea fiind o abilitate, profesorul poate preda deprinderi specifice, urmărind dotarea elevilor cu instrumente eficiente pentru activitățile de gândit. În atingerea acestui demers, este nevoie de sarcini de lucru care să urmărească formarea gândirii și consecvența acestora, elevul neputând să-și dezvolte abilitatea de gândire, dacă nu are itemi care să urmărească acest lucru. În plus „operele literare sunt analizate cu metode culese din toate vânturile, fiind folosite pe scară tot mai mare metode împrumutate diverselor științe umane. E o veritabilă invazie interpretativă, pe care o alimentează creșterea exponențială a numărului cercetătorilor, foamea de experiment a literaturii moderne și post-moderne, nevoia de a reactualiza în permanență patrimoniul clasic” [1, p. 205]. De aici rezultă necesitatea unor cerințe care vizează gândirea laterală și intrarea într-o rutină a folosirii acestora de către elevi.

În acest sens, am aplicat itemi specifici la clasele de gimnaziu, urmărind în același timp și procentul în care manualele școlare își ating eficiența privind sarcinile de învățare care se focalizează pe gândire. Astfel, la clasă a V-a, având de evaluat textul literar și nonliterar, am solicitat, din cei 20 de elevi, la 10: „Creați un text literar, în 10-15 rânduri, pe tema prieteniei sau despre un prieten, respectiv o prietenă.”, iar celorlalți 10: Realizați un text nonliterar, în 10-15 rânduri, pe aceeași temă, respectiv cea a prieteniei”. Apoi, am utilizat tehnica „Resemnificare”, menționată la „Generare de alternative” și explicată de Vasile Flueraș în cartea „Gândirea laterală și scrisul creativ”. În acest sens, le-am solicitat copiilor ca fiecare, pe textul creat, să-l recreeze astfel încât să devină cel literar, nonliterar și invers. Prin acest lucru, am urmărit să extragă din informațiile oferite o altă semnificație decât cea intenționată de autor, în cazul acesta tot de ei.

La prima cerință, 4 elevi au reușit să rezolve itemul corect, 3 au adăugat și elemente din textul nonliterar, 2 nu au reușit să ducă la bun sfârșit sarcina, iar 1 deloc. La cea de-a doua cerință, rezultatul a fost cam asemănător: 3 elevi au rezolvat în totalitate, 3 elevi au mai adăugat informații ce vizau textul literar, 3 doar au început textul, iar 1 deloc.

Figura 1

Figura 2

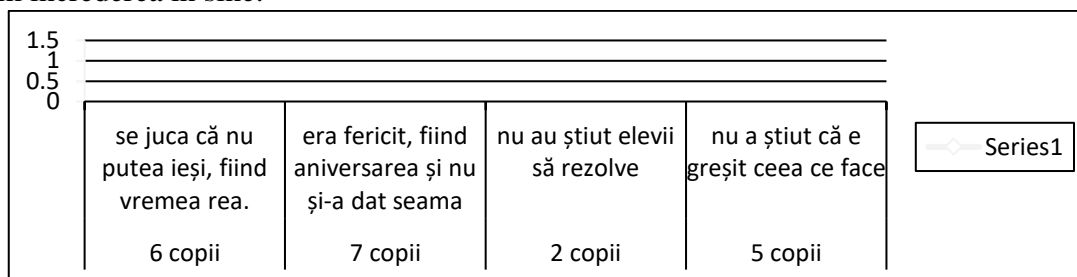
Răspunsurile elevilor privind tehnica „Resemnificare- Generare de alternative”

Se poate aplica pe oricare text literar, deci am aplicat această tehnică și pe texte beletristice, deoarece am vrut să-i provoc, dar și să le stimulez continuu gândirea. De exemplu, am aplicat-o pe „Vizită...” de I.L. Caragiale, abordând-o în felul următor.

Eu, în calitate de profesor, le-am prezentat copiilor concluzia ce se desprinde, în viziunea mea, respectiv faptul că sunt stipulate aspecte din realitate. Astfel este vizată prezentarea ironică a lui Ionel Popescu de către narator, fiind un copil needucat, obraznic și care nu știe să se comporte, al doamnei Popescu, deoarece ea pretinde că stă acasă tocmai pentru a-i oferi o educație frumoasă copilului. Cu toate că ideile sunt argumentate, copiii au fost invitați să rezolve

următorul item: „Prezentați într-o altă lumină întreaga poveste, având în vedere informațiile știute deja”. Astfel, 6 copii au spus, schimbând percepția narativă și fiind în ipostaza personajului, că, având doar 8 ani și fiind o vreme cam rece, nu putea copilul să iasă pe afară și se juca în casă cu jucăriile. Alți șapte copii au precizat că era fericit în acea zi, fiind aniversarea sa, dar și faptul că avea o vârstă mai mică, nu și-a dat seama că deranjează, se bucura și atât, cu nicio intenție greșită. Am avut și doi copii care nu prea s-au descurcat. Cinci copii au menționat că nu a știut că e greșit ceea ce face, deoarece nu a fost învățat de mama sa. Am continuat și cu alte întrebări punându-l pe narator într-o lumină negativă, astfel găsindu-i, împreună cu elevii, diverse greșeli, începând cu motivul vizitei, cu cel al cadoului și continuând cu timpul petrecut și cu intervențiile răutăcioase.

În acest mod, le stimulăm gândirea copiilor, dezvoltându-le implicit creativitatea și le sporim încrederea în sine.

Figura 3. Răspunsurile elevilor privind tehnica „Resemnificare”

Pe tot parcursul cercetării, am realizat câte un exercițiu în fiecare săptămână, o fișă sau un test ce implicau gândirea, deoarece, din cele studiate, am constatat că utilizând în mod continuu acest strategii și/sau tehnici specifice gândirii, elevii dobândesc capacitatea necesară de a interpreta un text literar, fără a întâmpina piedici ce țin de vocabular, de modalitățile abordate, de teama de a nu greși sau din „n” alte motive.

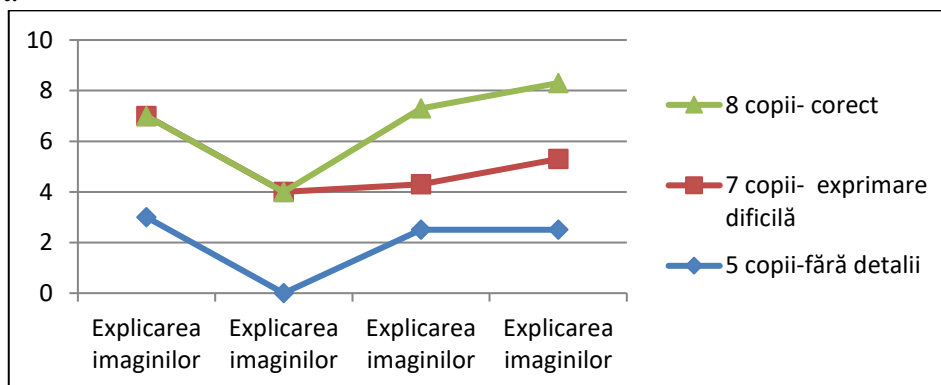
Un alt item constă în următoarea strategie: înainte de a citi textul, un copil a arătat imaginea extrem de expresivă ce este atașată la textul descriptiv literar „O stradă cu sentimente” de Ana Blandiana. Acesta a descris-o fără ca elevii să vadă imaginea, apoi fiecare elev a avut de ales între trei variante propuse spre rezolvare: „Desenați o imagine conform celor menționate./ Alcătuiți un text descriptiv pe baza descrierii prezentate. /Alcătuiți o poezie, de minimum două strofe, pornind de la elementele surprinse.”

Astfel, din cei 20 de elevi prezenți, 8 au ales desenul, 7 au ales poezia, iar ceilalți 5 au ales atât desenul, cât și poezia. În acest mod, am urmărit nu doar să vedem cât de atenți au fost și câte elemente s-au omis, ci și încurajarea oricărui talent, fiecare putându-și alege varianta la care a considerat că se pricepe cel mai bine. Tehnica aceasta se numește descrierea prin omiterea unor informații.

Figura 4. Răspunsurile elevilor privind tehnica „Descrierea prin omiterea unor informații”

Cu elevii de clasa a VI-a, pentru a evita rigiditatea unor cuvinte, am ales să gândim în imagini și să nu folosim cuvinte deloc, această aplicație fiind pe textul narativ literar în proză „Un păianjen care se crede Spiderman”. Astfel, am împărțit textul în nouă părți și copiii au introdus în fiecare parte elementele surprinse. Dificultatea ar putea apărea atunci când e necesar să exprimăm ce am gândit, exact ce le-am solicitat copiilor, tocmai pentru a conștientiza importanța fiecărui element și a necesității unei exprimări coerente, pornind de la niște imagini, mai ales că au fost realizate de ei. Itemul a fost: „ Explicați, în 5 minute, desenele realizate, urmărind elementele surprinse și rolul acestora în creionarea mesajului.” Din cei 20 de copii, 5 au pierdut din detalii, 7 nu s-au putut exprima destul de fluent, iar 8 au realizat toate sarcinile corect.

Figura 5. Răspunsurile elevilor privind tehnica „Descrierea unui obiect sau fenomen în mai multe feluri, din mai multe puncte de vedere”

La textul narativ literar în proză „Oracolul” de Mircea Cărtărescu, le-am oferit copiilor o fișă: „Porniți de la ipoteza că un prieten/ o prietenă ar avea nevoie de ajutorul tău, dar nu îl cere. De altfel nici nu știe că i te consideri prietenul lui/prietena ei. Ce faci? Îi acorzi ajutorul, chiar dacă te-ar putea refuza? De altfel, menționați și dacă vouă v-ar plăcea acest gest și de ce.” Copiii vor avea de precizat răspunsul în 10-15 rânduri. Această tehnică intră în „generare de alternative prin formulare de ipoteze.”

Am aplicat și tehnica răsturnării lucrurilor cu susul în jos, astfel inversând conștient relațiile. În acest sens, le-am solicitat copiilor să prezinte textul narativ literar „D-l Goe...” de I.L. Caragiale, într-o altă lumină, una pozitivă, indiferent de inversarea rolurilor. În textul „D-l Goe...” de I.L. Caragiale, unii copii au văzut un tânăr pe nume Goe care se întoarce de la București după terminarea studiilor superioare tocmai pentru a le face o vizită celor trei dame.

Alții au văzut cele trei cucoane în ipostaza unor fete care erau susținute de un bunic pe nume Goe și care le oferea acestora o educație aleasă.

Am vizat și tehnica „Generării de alternative prin amplificarea complexității unui model” în mai multe fișe aplicate. Unul dintre itemi a fost: „Alcătuieți propoziții cu termenul *școală*”. Au obținut astfel enunțul: Școala este utilă. Apoi administrați structura „cunoștințe de bază”. Zece copii au realizat enunțul „Școala este utilă că ne oferă cunoștințe de bază”. Șase copii au scris că „Școala este utilă și învățăm cunoștințe de bază”. Patru copii au scris: „Școala este utilă, iar noi studiem cunoștințe de bază”. Și am tot adăugat cuvinte până am făcut un enunț mai lung.

Le-am solicitat să urmeze aceiași pași și cu termenul „copil”. Trei au spus „Copilul se joacă.” Patru au spus „Copilul este mic.” Șase copii au spus: „Copilul este la școală.” Alți șapte au precizat: „Copilul aleargă”. Apoi, le-am solicitat să completeze fiecare enunțul formulat cu expresia „zâmbet larg”. S-au descurcat și îmi tot cereau alte și alte cuvinte, plăcându-le foarte mult.

Pe lângă toate aceste tehnici pe care le-am aplicat la clasă, am folosit și metode activ-participative, deoarece și Edward de Bono menționează că activitățile în grup pot forma și dezvolta deprinderi ale gândirii laterale, având un rol extrem de important în interpretarea operei literare.

În acest sens, aș începe cu *Mozaicul* sau *jigsaw* care este metoda *grupurilor interdependente*, ce presupune îmbinarea învățării individuale cu învățarea în echipă, având un caracter formativ. Are în vedere formarea echipelor și alegerea grupului de experți, ce punctează la rândul lor oferirea explicațiilor necesare înțelegerii modului în care au ajuns la un anumit rezultat. Am aplicat-o în cadrul *dirijării învățării*, respectiv în cadrul *realizării sensului*.

Am aplicat această metodă la clasa a VI-a, într-o lecție de însușire de noi cunoștințe, a textului narativ literar „Oracolul”, de Mircea Cărtărescu.

S-au alcătuit grupuri de câte 4-5 elevi, fiecare având un număr. Am împărțit informațiile legate de textul suport în mai multe părți, corespunzătoare numărului de elevi din fiecare grup. S-au alcătuit grupurile *expert*, în sensul că elevii cu nr. 1 au format un grup, nr.2 un alt grup ș.a.m.d. Fiecare grup de *experți* are sarcina de a studia o anumită parte din informații, de a o discuta, de a o înțelege cât mai bine pentru ca ulterior să o explice colegilor și să stabilească strategia de predare. Astfel, grupul 1 are ca sarcină: „precizați definiția textului narativ literar și identificați timpul și spațiul acțiunii”, grupul 2: „precizați momentele subiectului”, grupul 3: „menționați instanțele narațiunii (narratorul și personajele)”, iar grupul 4: recunoașteți modurile de expunere, limbajul, procedeul de legare a secvențelor narrative”. În etapa finală, s-a revenit la grupul inițial și s-a predat conținutul. S-a expus în fața clasei rezolvarea sarcinilor, iar colegii care nu au înțeles au adresat întrebări. Am intervenit ori de câte ori a fost necesar.

Explozia stelară este o metodă modernă ce are rolul de a implica cât mai multe idei oferite de elevi, noțiuni despre tema abordată, fără un spirit critic. Urmărește stimularea creativității, fiind o modalitate de relaxare a copiilor și se bazează pe formularea de întrebări pentru rezolvarea de noi probleme și noi descoperiri. Am utilizat-o de mai multe ori atât la începutul lecției, pentru captarea atenției, cât mai ales la final, pentru a fixa.

La clasa a VI-a, la textul descriptiv literar în versuri „Iarna” de Vasile Alecsandri, le-am solicitat copiilor la începutul lecției: „menționați toate cuvintele la care vă gândiți, ce au legătură cu termenul *iarnă*”, eu scriind în mijloc „Iarna”. Astfel, au scris: fulgi, alb, sănii, frig, zăpadă, gheață, Crăciun, cadouri, derdeluș, copii fericiți, haine groase etc. Apoi, la finalul lecției, le-am solicitat: „scoateți cuvintele ce țin de câmpul lexical al iernii și care se regăsesc în textul suport”, scriind din nou cuvântul în mijloc. Copiii au identificat: zăpadă, troiene, fulgii, roi de fluturi albi, gheață, ninge, zale argintie, alb, fantasme albe, ninsoare, sanie.

Metoda minicazurilor este o tehnică prin care elevii identifică și prezintă situații pozitive sau negative după ce identifică o situație problemă. Apoi compară diferite situații reale și descoperă alternative de rezolvare. În aplicarea acestei metode, le-am prezentat copiilor pe fișă următorul enunț: „Află că vei fi ascultat la limba și literatura română și nu te simți pregătit.” Apoi, adresez întrebarea: „Ce ai face în această situație?” Această situație- problemă am prezentat-o fiind la lecția „Prietenul meu” de Ioana Pârvulescu. Copiii ar fi trebuit să identifice ei o situație problemă, dar pe aceasta le-am solicitat-o eu. Cinci copii au răspuns că se învoiesc de la ora respectivă, șapte au precizat că se apucă de învățat, iar opt că s-ar descurca, deoarece le place limba și literatura română. Ulterior le-am solicitat să identifice ei o situație-problemă, văzând cum s-a procedat și majoritatea au identificat prezența cățelului ca fiind o situație problemă, răspunzând la întrebarea: „Ce aș face dacă m-ar prinde doamna profesoară cu un cățel la oră?”

Am aplicat mulți astfel de itemi cu accent pe gândire și am constatat de la o lună la alta o altă deschidere a copiilor spre rezolvarea de sarcini. De exemplu, înainte evitau să răspundă, mergând pe principiul că ar trebui să știe exact care ar fi răspunsul pentru a ridica mâna sau că ar trebui să fie unul la fel pentru toți, dar acum au înțeles că din orice răspuns se pot găsi soluții și că nu toate răspunsurile sunt identice, din contra, diferă în funcție de percepția fiecăruia.

Prin tehnicile aplicate s-a evidențiat, de altfel, că „interpretarea e atentă, circumspectă, ia distanță critică față de text, vrea să clarifice „de ce” și „cum”, să motiveze e instrumentalizată de un scop demonstrativ. [1, p. 203].

Copiii au înțeles că modurile alternative de a privi lucrurile nu au o logică, ci vin spontan, iar o tehnică ar putea fi interpretarea unei situații în mai multe feluri, numărul putând varia, nefiind unul prestabilit, apoi, problema poate fi observată tot în atâtea feluri. Chiar dacă procesul pare a fi unul artificial la început, fiind comparat cu interpretarea naturală, ulterior te poți obișnui cu noile interpretări și poți dezvolta încrederea ce determină succesul.

Cercetătorii au afirmat și că gândirea laterală este o atitudine și o deprindere a minții ce nu poate fi învățată și aplicată atunci când ai nevoie, dar prin practică și prin tehnici adaptate situației, respectiv copilului, s-ar putea forma și, ulterior, dezvolta.

Concluzie

Așadar, plecând de la ideea că gândirea laterală vizează generarea de idei noi, fiind generativă, ținând doar rezultatul, soluția, indiferent de etapele folosite, ar trebui să aplicăm constant tehnici specifice și vom obține rezultatele dorite în formarea elevului, interpret al textului literar și nu numai. De altfel, așa cum spunea și prof. Șchiopu Constantin „formarea unor cititori avizați de literatură, competenți într-o discuție pe marginea textului literar, a capacităților acestora de a converti strategia practică de profesor pentru ca ea să devină o componentă a propriului stil de lector, constituie obiectivul fundamental al receptării literaturii în școală” [4, p. 23], ce se află în coeziune cu dezvoltarea unui elev capabil de a găsi soluții și de a se descurca în orice situație, în definitiv.

Bibliografie:

1. CORNEA, P. *Introducere în teoria lecturii*. Iași; Polirom, 1998. pp.203-205.
2. DE BONO, E. *Gândirea laterală*. București: Curtea Veche, 2018, p. 48.
3. FLUERAȘ, V. *Gândirea laterală și scrisul creativ*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2008, p. 23.
4. ȘCHIOPU, C. *Opera literară:receptare și interpretare*, Chișinău, 2022, p. 23.